

Gènere i cànon a la poesia catalana contemporània

quaderndelesidees.press/genere-i-canon-a-la-poesia-catalana-contemporania/

March 1, 2017

Imatge: Nora Albert. Fotografia de Marijó Ribas.

Les dones i el cànon literari han tingut sempre una relació problemàtica, sovint per un oblit sistemàtic o per flagrant omissió, quan no directament per un androcentrisme sistemàtic, que, amb comptades excepcions, les ha allunyat dels llibres d'història literària, de les antologies, dels programes de les assignatures i dels llibres de text. Sovint relegades al final del curs, perquè la majoria pertanyen al segle XX, rarament s'arribaven a veure per «manca de temps». Però això no és únic de l'ensenyament primari i secundari. Fins fa poc no era gens estrany acabar una carrera de lletres sense haver estudiat una sola autora en profunditat.

Basta veure l'índex d'autors d'*El cànon occidental*, de Harold Bloom, on tan sols s'inclouen dues dones: Jane Austen i Virginia Woolf. Però no cal anar tan lluny, a *Mil años de poesía española* (Planeta, 2009) Francisco Rico tan sols inclou quatre dones: Clara Janés, Olvido García Valdés, Ana Rossetti i Blanca Andreu. Tot i que pitjor parades queden a *Mil años de poesía europea* (Planeta, 2009), on tan sols creu mereixedores d'entrar al cànon Anna Akhmàtova i la premi Nobel Wislawa Szymborska.

A les antologies catalanes, no pel fet de no ser tan ambiciosos com les anteriors, les dones hi han sortit millor parades, fins i tot pel que fa a l'extensa *Història de la literatura catalana* de l'editorial Ariel a càrrec de Riquer, Molas i Comas. Amb comptades excepcions, les autores incloses s'han limitat a Caterina Albert i Mercè Rodoreda, en narrativa, i a Maria Antònia Salvà, Rosa Leveroni i Clementina Arderiu, en poesia. De fet, fins al moment actual s'ha hagut de recórrer a antologies específiques de dones per pal·liar aquesta ominosa invisibilització, tot i que siguin molts els autors i les autores que sostenen que ja no calen.

No és que no hi hagi hagut dones escriptores fins a ben entrat el segle XX —amb comptades excepcions de dones d'un geni incomparable. O sí: «comparables» als seus homòlegs masculins—, com sovint s'ha tendit a pensar pel fet que no és fins aleshores que comencen a tenir visibilitat pública, a aparèixer en antologies i a ser recollides en llibres d'història. No es deu tampoc a les dificultats per accedir a l'ensenyament i a la cultura que les dones no hagin escrit fins a tenir els recursos a l'abast de forma més o menys unànime.

Sempre hi ha hagut dones escriptores, tot i les dificultats d'accés a la cultura i per reunir el temps i aconseguir l'espai per escriure, l'«habitació pròpia», que reclamava Virginia Woolf. Aquests elements eren un luxe, sí, però no un luxe lluny de l'abast de cap dona. Sempre hi ha hagut dones que han pogut accedir a la cultura i que han excel·lit en diferents àrees del pensament i de la cultura. Aleshores, per què no són conegudes ni figuren als canons?

Pensem en les *trobairitz*, les primeres dones poetes de tasca reconeguda després de Safo, les homòlogues dels coneguts trobadors medievals. No van ser una excepció tan rara com es creia en un principi però ha tardat molt a arribar un coneixement de la seva obra que en pugui donar una visió precisa, lluny de clics i estereotips, que les retorni a la posició que es mereixen dins el canó literari. Aspecte reclamat encara per unes poques veus autoritzades.

Però el cas de les *trobairitz* està lluny de ser un fet aïllat. Les dones de la generació del 27, «las sinsombrero», van ser gairebé esborrades de la història per una societat reaccionària que no les va saber ni voler valorar i que ara tot just s'estan recuperant amb activitats com l'exposició a la Residència de Estudiantes que els va retre homenatge durant la primavera d'aquest 2016.

En la nostra poesia hi ha uns quants noms claus que, després de la lluita des de principis dels 80 per la incorporació de les dones a la cultura i la recuperació d'una genealogia femenina —aspecte en què devem moltíssim a Maria-Mercè Marçal—, ja han estat assumits des del canó, com el clàssic triumvirat esmentat abans format per M. Antònia Salvà, Clementina Arderiu i Rosa Leveroni. Després d'aquestes autores de principis de segle hi ha un llarg silenci causat per la Guerra Civil i la dictadura i no és fins als 80 que reapareixen amb prou potència noms de dona, encarnats, aleshores, per Marta Pessarrodona i la mateixa Marçal.

A partir d'elles l'aparició de dones poetes en català ha anat conformant un degotim constant, amb noms com els de les ja desaparegudes Montserrat Abelló o Felícia Fuster, fins a desembocar en el continuat i més cabalós flux actual, on les dones poetes ja tenen un paper més normalitzat, tot i que quedin per salvar alguns esculls importants.

A mode de mostra, vet aquí un llistat il·lustratiu, tot i que inassoliblement complet, de la bona salut de la poesia de dones en català. Entre les poetes nascudes entre els anys 40 i 50 hi podem situar Antònia Vicens, Antonina Canyelles, Margarida i Rosina Ballester, Teresa Pascual, Cèlia Sánchez-Mústich, Tònia Passola, Clara Mir, Montserrat Rodés, Nora Albert, Isabel Ortega o Marta Pérez Sierra. Moltes d'elles, tot i haver començat a escriure de joves, no han tornat a publicar o no han aconseguit un cert reconeixement fins molts anys després. Curiós és el cas d'Antònia Vicens, que, després de tota una vida com a novel·lista, comença a conrear la poesia amb gairebé 70 anys.

De la dècada dels 60 podem esmentar Dolors Miquel, Susanna Rafart, Gemma Gorga, Ester Xargay, Laura López Granell, Odile Arqué, Dolors Coll, Anna Aguilar Amat, Begonya Mezquita, Maria Josep Escrivà o Lala Blay. Mentre que en la dels 70, un poc més nombrosa, destaquen Mireia Vidal-Conte, Núria Martínez-Vernis, Teresa

Imatge: Mireia Calafell. Fotografia de Marijó Ribas.

Colom, Ester Andorrà, Montse Costas, Sònia Moll, Meritxell Cucurella-Jorba, Mireia Companys, Gemma Casamajó, Christelle Enguix, Begonya Pozo, Anna García Garay, Eva Baltasar, Laia Claver i Núria Busquet.

Imatge: Anna Gual. Fotografia de Miquel Pastor.

La generació dels 80 suposa l'esclat de la poesia de dones en català, amb noms com els de Mireia Calafell, Anna Gual, Blancallum Vidal, Laia Martínez i López, Àngels Gregori, Laia Noguera, Silvie Rothkovic, Míriam Cano, Estel Solé, Lucia Pietrelli, Maria Cabrera, Laia Llobera, Isabel Garcia Canet, Sònia Moya, Jèssica Pujol, Xènia Dyakonova, Glòria Julià, Aina Torres o Laia Carbonell.

I fins i tot podem ja augurar el futur de la generació dels 90, amb poetes com Maria Sevilla, Raquel Santanera o Laura Torres.

Les d'edat més avançada tenen l'avantatge de la consolidació i el reconeixement, especialment autores com Antònia Vicens, que ha captivat generacions més joves, que les reivindiquen com a mestres. Les joves, per la seva part, tenen l'atractiu de la novetat i de la gosadia dels seus versos com a reclam per ser cridades a les primeres files poètiques. Les que ens haurien de preocupar més són les poetes entre la quarantena i la seixantena, on hi ha moltes autores desconegudes pel gran públic i que tenen moltes dificultats per aconseguir una major visibilitat. Això no vol dir que la seva obra no sigui rellevant, sinó que ha rebut un menor reconeixement, tant pel seu silenci durant un temps —per raons laborals o de maternitat— com per altres factors, i aquesta menor visibilitat fa pensar que tenen una menor qualitat.

Tot i que el panorama ha canviat enormement, hi ha encara una mena de sostre de vidre cultural: ells són els que més publiquen, els que guanyen la majoria de premis i, malauradament encara sovint, els que són més convocats a festivals i recitals. En general sembla que hi hagi ben poques dones poetes, ja que els programadors les «acaben» de seguida i han de recórrer als homes, fet que no deixa de ser curiós tenint present el llistat aportat abans i que en absolut és exhaustiu.

Què és el que passa aleshores? Hi ha poques dones que escriguin a l'alçada de la majoria dels homes poetes? Afirmar això suposaria reconèixer que el sexe femení és inferior al masculí. El que sí que es dona és que hi ha menys dones que publiquen, guanyen premis i són convidades a recitals i festivals, a banda que entre jurats i programadors hi continuen predominant els homes. Tot això es tradueix en una perspectiva esbiaixada de les dones poetes i en una menor visibilitat de la seva obra. A més del fet que la majoria d'homes, inclosos els poetes, no llegeixen les dones. I molt menys van a veure-les a recitals, especialment si tenen un biaix feminista o de reivindicació del gènere perquè aleshores sí que donen per fet que no va amb ells.

Si pensem que tot això són exageracions, repassem l'estudi sobre autors i premis «El sector del llibre, un món de dones on encara manen els homes?», de Cristina Garde, publicat l'1 de setembre a Nació Digital i que presenta dades molt reveladores, començant pel sostre de vidre en el sector editorial. Sembla que aquest àmbit sigui un dels més paritaris, atès que des de fa ja un temps són nombroses les dones que ocupen càrrecs de responsabilitat en institucions, editorials o dirigint col·leccions i que són moltes les dones traductores, però quan arribem als graons més alts aquests són encara ocupats per homes en un 80%.

Imatge: Ester Xargay. Fotografia de Miquel Pastor.

I pel que fa a autores? Tot i que el 80% de l'estudiantat de filologia i humanitats són dones i que elles són el principal públic lector, que la major part dels estudiants dels tallers d'escriptura són dones i que també són aquestes les que compren més llibres, aconsegueixen publicar molt poc i encara menys guanyar premis. Concretament, en el cas de la poesia aconsegueixen tan sols un 23% dels guardons.

Però la discriminació potser més escandalosa és la que passa per la manca d'interès dels homes per les obres literàries d'escriptores: els homes només llegeixen un 20% de les obres de dones; les dones, en canvi, llegeixen per igual els escrits per autors dels dos sexes. Les dones inevitablement ens reconeixem com a interpel·lades per la literatura escrita per homes, durant tota la vida ens han ensenyat a fer-ho. Però els homes encara veuen la literatura escrita des d'un jo femení com a parcial, subjectiva i pròpia només de les dones, tant per una falta d'educació, com de costums i expectatives. Simplement pensen que no va amb ells. El «res humà m'és aliè» de Terenci passa a ser vàlid només en determinats àmbits i es produeixen greus problemes de discriminació.

A més, s'ha de destacar que, tot i que s'ha aconseguit una major normalització de les dones poetes, encara es dona un persistent corrent de micromasclismes, com el fet de no incloure les dones poetes o invisibilitzar-les —ni que sigui per oblit no és justificable—; no reconèixer-les com a autoritats, referents o models; fer de menys la seva obra, amb recursos com els de l'etiqueta de «poesia femenina» o «poesia de dones» per fer referència a un tipus de literatura subjectiva, parcial i emocional, i associada a una baixa qualitat literària; anomenar-les «poetesses», quan és una paraula pejorativa des de la seva gènesi; reconèixer només les dones poetes que han rebut l'aprovació i autorització dels seus homòlegs masculins; renegar del feminisme, confonent-lo amb un gairebé inexistent i residual feminisme radical anomenat sovint «feminazisme» —cosa que està totalment mancada de fonament i demostra un desconeixement radical sobre un corrent que no pretén altra cosa que la igualtat entre homes i dones—; entre molts altres.

Cal aclarir que aquests micromasclismes no són exclusius del gènere masculí i que es donen sovint en moltes dones influenciades per una visió masculina de la cultura. Desfer-nos d'aquests prejudicis ens alliberarà com a lectors i eixamplarà la percepció que tenim de la nostra literatura nacional. La poesia de dones en català viu un moment àlgid tant pel nombre d'autores com per la qualitat dels seus textos. Fins i tot podríem dir que en les seves obres s'hi troba un major risc i audàcia que en les dels seus homòlegs masculins, especialment pel que fa a les generacions més joves. Per tant, benvolguts lectors, llegeixin poesia escrita per dones, no només els sorprendrà gratament, sinó que també descobriran que va amb vostès, que els afecta i interpel·la i que els pot arribar a enriquir enormement. És la millor manera de contribuir a normalitzar l'obra de les nostres poetes i fer que formin part d'un futur cànon més realista i inclusiu.

M. ANTÒNIA MASSANET

Maria Antònia Massanet

Artà, Mallorca, 1980. Autora, lectora, analista i promotora de mil i un actes (tallers d'escriptura, els cicles literaris a la Poeteca de Barcelona, el Festival PoésArt d'Artà), disciplines variades que l'ajuden a difondre el seu amor per la poesia. Llicenciada en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada per la [...]

[Llegir més](#)

